

כלימ שלובים

גליון מספר 3

תיאום ציפיות בהוראה מפורשת

מהו תיאום ציפיות בהוראה מפורשת?

- תיאום ציפיות הוא מעין הסכם קבוצתי - פעולה הדדית מפורשת ומשותפת הנעשית במסגרת שיח קבוצתי של איש החינוך והלומדים. הפעולה נעשית כחלק מבניית הרגלי למידה ויצירת סביבת למידה המאפשרת חופש לצד גבולות. "ההסכם הקבוצתי" כולל את הציפיות של המשתתפים מעצמם ומשותפיהם, את המחויבות שלהם לקבוצה ואת הבנת המשמעות של אי עמידה בציפיות. בתהליך תיאום ציפיות הדדי - גם המורה, הגננת והלומדים מציגים את ציפיותיהם זה מזה. הקשבה לציפיות התלמידים מאפשרת למורה ולגננת להבין את נקודת המבט של הלומדים, להתחשב בצורכיהם ולאפשר להם תחושת נראות ואכפתיות.
- תיאום הציפיות הוא פעולה שיש לבצע בשגרת הלמידה לצד אירועים ייחודיים:
  - תיאום ציפיות כללי לגבי נורמות וערכים כיתתיים.
  - תיאום ציפיות בתחילת יום לגבי מבנה היום ואופי הפעילויות המתוכננות.

- תיאום ציפיות בתחילת מפגש הלמידה לגבי מרכיבים קבועים במפגש - זמן הקניה, פעילות בקבוצות, יציאה לעבודה בסביבות למידה.
- תיאום ציפיות לקראת פעילות מיוחדת כמו יציאה לטיול, לטקס, לאירוע חיצוני.

מדוע זה חשוב?

- **הפיכת ידע סמוי לגלוי** - לעיתים קרובות המורה והגננת מניחות שדרכי ההתנהגות שלהן הן מצפות ברורות לתלמידים, אך הדבר אינו תמיד נכון ומייצר קשיים שיכולים להימנע אילו הציפיות היו ברורות ומפורשות.
- **הגברת היעילות של הוויסות העצמי** - תיאום ציפיות מאפשר ללומדים להבין את הסיבות להגדרתן ולווסת את רמות האנרגיה הנדרשות בהתאם לפעילות הצפויה. תיאום ציפיות מקדים מקנה לתלמידים כלים לתכנון מקדים ולארגון יעיל של הלמידה. באופן זה מתאפשרת התמודדות טובה יותר עם עומס משימות או מטלות מתמשכות.

כלים שלובים

גליון מספר 3

למי במיוחד זה חשוב?

- **תלמידים עם הפרעת קשב** זקוקים למבנה קבוע ומוכר של סדר היום ומבנה מפגש הלמידה. מבנה כזה יעזור להפחית הסחות, לווסת את רמות הפעלתנות והקשב בהתאם לסיטואציה ולנקות רעשים.
- **תלמידים עם אוטיזם** מתקשים להתמודד עם שינויים לא צפויים וזקוקים למסגרת מובנית ומתוכננת שתאפשר להם לצפות את העתיד ולהתכונן אליו. הם זקוקים להסברים מפורשים של כללי התנהגות מקובלים.
- **תלמידים עם הפרעת התנהגות** זקוקים להבנת הכללים והגבולות ולשמירה עקבית עליהם. השמירה על הכללים והגבולות מייצרת תחושת ביטחון ומוגנות.
- **תלמידים עם קשיים חברתיים** זקוקים להבניית הכללים החברתיים במהלך הלמידה, לחיזוק הביטחון ולתחושת שייכות בכיתה.

- **מניעת קונפליקטים** - הבהרת הציפיות ההדדית בין המורה והגננת לתלמידים מאפשרת זיהוי מוקדם של קונפליקטים אפשריים ומציאת פתרונות למניעתם.
- **יצירת תחושת שותפות** - הצגת הציפיות ההדדית מייצרת קרבה רבה יותר בין המורה והגננת לבין התלמידים ומגדילה את תחושת המעורבות והשותפות בקרב הלומדים.
- **עידוד לשיח מכבד** - התנסות הלומדים בהליך דמוקרטי מעודדת שיח מכבד ומרחיבה נקודות מבט.
- **קבלת השונות** - תיאום ציפיות מאפשר מתן הזדמנות ללמידה תוך קבלת השונות בין הלומדים.
- **הפחתת חרדה** - תיאום ציפיות יוצר בהירות וביטחון. כאשר מציגים לתלמידים ציפיות ברורות, הם מבינים מה מצופה מהם ומרגישים יותר שליטה. הם מסוגלים להתמודד עם משימות ודרישות בצורה טובה וממוקדת יותר.
- כל אלה מאפשרים קביעות ורוגע המייצרים תחושת קוהרנטיות וביטחון. המסגרת היציבה פותחת פתח ליצירתיות ולביטוי עצמי במסגרת הגבולות שהוגדרו.

כלים שלובים

גליון מספר 3

• **סביבות שונות - ציפיות שונות - הסביבה**
שבה מתנהלת הפעילות יוצרת ציפיות שונות. סידורי ישיבה שונים מייצרים ציפיות שונות, כמו ישיבה בקבוצות שמייצרת ציפייה לעבודה משותפת, מרחבים שונים מייצרים ציפייה להתנהלות שונה - למשל שיעור אומנות בכיתה לעומת שיעור אומנות בחדר אומנות.

משימות לימודיות שונות - ציפיות שונות.

תלמידים שונים - ציפיות שונות - כחלק מתיאום הציפיות בכיתה שבה תלמידים עם צרכים מגוונים תינתן אפשרות לגמישות בכללים בהתאמה למאפיינים ייחודיים של תלמידים. בתהליך הוראה מפורשת ידגיש המורה כי יש כללים שכולם נדרשים להקפיד עליהם ויש כללים שיותאמו לתלמידים שונים. באופן זה מתנסים התלמידים במודל חיים המכבד שונות. חשוב להעלות את נושא השונות בין התלמידים בכיתה ולהבהיר כי לעיתים יהיו כללים שונים עבור תלמידים שונים. למשל - לתלמידים מסוימים תתאפשר יציאה מהשיעור ומהמפגש גם במהלכו ולא רק בסופו, או שיהיו תלמידים שיוכלו להיעזר באמצעים טכנולוגיים כמו מחשב, מחשבון ומצלמה בטלפון הנייד לצילום הלוח, בעוד שלאחרים לא תינתן אפשרות כזו.

דגשים חשובים

- **“בזבוז זמן” מייצר למעשה חיסכון בזמן** - השקעת זמן בתיאום הציפיות בתחילת תהליך הלמידה תוביל בהמשך לעבודה יעילה ואינטנסיבית יותר. כשללומד ברור מה נדרש ממנו, הוא ישקיע פחות זמן במשחקי ניחוש ובשאלות שאלות ויותר זמן בעמידה ביעדים המצופים.
- **דיבור על הברור** - לעיתים נדמה לנו שאין צורך להציף ציפייה שכבר הוצגה בעבר וכביכול ידועה לתלמידים. חשוב לדבר גם על הציפיות הללו, לחזור עליהן ולהציף אותן.
- **אנשי צוות חינוכי שונים - ציפיות שונות** - יש ציפיות שהן אחידות לכלל בית הספר, אך למורים שונים יש ציפיות שונות מהתלמידים ודרישות התנהגות שונות. חלק מהתלמידים מתקשים לשים לב לשונות בין אנשי הצוות, ולכן חשוב להביא למודעותם את המאפיינים הייחודיים של הדרישות של כל מורה וגננת (למשל - בשיעור של מורה מסוים מותר ורצוי להסתובב, להיעזר בחבר, לדבר ללא הצבעה, ואילו למורה אחר חשוב במיוחד הסדר, בקשת רשות דיבור או אישור לשוחח עם חבר במהלך עבודה עצמית).

כלימ שלובים

גליון מספר 3

• **הכנה למצבים מאתגרים** - לקראת מצבים

מאתגרים של יציאה משגרה חשוב במיוחד לשוחח על הצפוי, לתת לגיטמיציה לקושי אפשרי ולהציע דרכי התמודדות עם הקושי.

• **חיזוק תלמידים שפועלים על פי הציפיות**

- חשוב במיוחד לחזק את התלמידים בכל פעם שהם חותרים לעמידה בציפיות, בעיקר כאשר מדובר בהיבטים התנהגותיים. במקרים כאלה אפשר גם להתעלם במידת האפשר מתלמידים שאינם פועלים על פי המצופה (למשל לפנות רק לתלמידים שמדברים לאחר הרמת אצבע ולהתעלם מאלו שלא).

• **התייחסות להתנהגות שאינה תואמת למצופה** - בהתאם לכללים יש לקבוע גם מה תהיה התגובה אם הכללים לא יישמרו. חשובה במיוחד העקביות וההקפדה על התגובה המתאימה.

• **הוספת מחוון או כרטיס ניווט** - להצגת התוצר המצופה.

• **הגדרת מועדים, שלבי עבודה, תוצרים מצופים** - במטלות מתמשכות או בפרויקטים ארוכי-טווח חשוב להציג מראש את מועדי ההגשה המצופים, את שלבי העבודה, את אופן ההערכה על כל שלב ואת דרכי הליווי והתמיכה לאורך הדרך. כך שהתלמידים יודעים מה מצופה מהם בסוף התהליך, יודעים כיצד לתכנן זמן ולנהל את העומס.

איך עושים את זה?

• **הצגה מפורשת וזיהוי אתגרים** - המורה והתלמידים מציגים את הציפיות שלהם מעצמם, מהכיתה ומהמורה. לאחר מכן בודקים מהן הציפיות המוסכמות על כולם ומהם המקומות שבהם אין הסכמה. מקומות אלו יוצרים הזדמנות לשיח.

• **ניסוח חיובי** - חשוב לנסח את הכללים והציפיות בשפה חיובית שמציגה מה מותר לעשות במקום מה אסור. לדוגמה - במקום "אסור לקום מהכיסא" נאמר: "חשוב לשבת על הכיסא לאורך הפעילות". במקום "לא אקבל תשובה של משפט אחד" לומר: "על התשובה להיות מפורטת וכוללת הסבר ודוגמה".

• **תיעוד ההחלטות** - רצוי לתעד את ההחלטות שהתקבלו על גבי לוח קבוע או נייד ולחזור להציג אותו בפעילויות חוזרות.

• **תהליך הדרגתי ורב ממדי** - הגדרת הציפיות יכולה להיות הדרגתית, וככל שעובר הזמן המורה תנהל שיח מפורט יותר לגבי הציפיות שלה בהיבטים שונים: תכנון, ביצוע, הערכה, דרישות התנהגותיות, בטיחות, שיתוף פעולה, לוח זמנים, מאפייני שיח ועוד.

• **קביעת זמנים לבקרה** - רצוי לקבוע מראש מועדים שבהם ייבדקו הכללים שעליהם הוחלט ויתאפשר שינוי במידת הצורך.

כלים שלובים

גליון מספר 3

זמנים - כיצד מומלץ לנהל את הזמן בפעילות?
מתי כדאי לעבור משלב לשלב?

תפקידים - האם יש תלמידים שיקבלו תפקיד מסוים? מוביל קבוצה? אחראי זמנים? מחלק ואוסף חומרי למידה?

הערכה - האם תתקיים הערכה של התוצר? באיזה אופן?

ציפיות מהמורה - מה התלמידים מצפים מהמורה או מהגננת? למה הם זקוקים? מה הם רוצים לבקש? לאיזה סיוע הם זקוקים?

ציפיות מחברים - מהן הציפיות של התלמידים מחבריהם לכיתה?

כרטיס
הציפיות
לחינוך
העל יסודי

גלגל
הציפיות
לחינוך
היסודי

גלגל
הציפיות
לגן

פרקטיקה

אביזר קבוע שנמצא בכיתה עם שאלות מנחות לתיאום ציפיות. בתחילת יום, פעילות או שיעור המורה או גננת עוברת על השאלות ועונה עליהן. על שתי השאלות האחרונות - המורה או גננת מזמינה את התלמידים לענות.

פרקטיקה - מעין פרח או גלגל עם שאלות שמציגים בתחילת פעילות. גלגל שתלוי ליד הלוח ובתחילת יום או שיעור - המורה מקדיש זמן לתיאום ציפיות מפורש, בוחר באילו קטגוריות להשתמש.

קטגוריות

מעורבות - איך אני מצפה שהתלמידים יהיו מעורבים? יצביעו? ישאלו שאלות?

תוצר - מה התוצר המצופה? תשובה מפורטת, מלאה...

אתגרים - התמודדות עם קושי - מה לעשות אם עולה קושי? תלמיד לא מצליח או לא יודע?

שיתופי פעולה - אילו שיתופי פעולה אני רוצה שיקרו במהלך השיעור? עבודה עצמית? היוועצות בחברים? חלוקת תפקידים בקבוצה?

כלימ שלובים

גליון מספר 3

אם יוצאים מגיעים למקומות נפלאים / ד"ר סוס

"הגיע היום, אתה יוצא למקומות נפלאים, אז שלום!
עם רגליים בנעליים, עם שכל בראש,
תמצא את הדרך אל תחשוש!
אתה יכול ויודע, מוכן ומזומן,
אתה הוא זה שיחליט לאן.
תסתכל ברחובות מלפנים ולאחור
ויש רחוב שאולי תחליט: לא כדאי לי לבחור.
אם בכלל לא תמצא אף רחוב שתאהב
תצא את העיר ותצא למרחב
אל שטח פתוח לאור ולרוח - שם קורים הדברים, שתדע לך.
וכשיקרה הדבר - אל תפחד, אל תזיע
תמשיך חזק ותראה שתגיע.
כי אם יוצאים, מגיעים למקומות נפלאים".

לקריאה וצפייה נוספת:

[תיאום ציפיות](#) מתוך מאגר הפרקטיקות - פורטל עובדי הוראה
[הבניית כללי כיתה](#) מתוך מאגר הפרקטיקות - פורטל עובדי הוראה
[תיאום ציפיות וניסוח הסכם קבוצתי/ חגית גברעם](#) - מתוך אתר "לב לדעת"
[כיתה חדשה - בניית הרגלים / שרה אליהו](#) מתוך האתר "בין הצלצולים"
[לנווט בסערה/ פרופ' עמוס רולידר ומיטל אוחיון](#) מתוך האתר "בין הצלצולים"
[סרטון תיאום ציפיות בין אבא לבן על שעת החזרה הביתה](#)

כלי עזר ליישום הפרקטיקה:

[גלגל הציפיות לגן](#)

[גלגל הציפיות לחינוך היסודי](#)

[כרטיס הציפיות לחינוך העל יסודי](#)